

בס"ד. יום ב' דראש־השנה, ה'תשט"ו

(הנחה בלתי מוגה)

שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד¹, הנה פסוק זה אומרים בפסוקי מלכיות במוסף דר"ה, שענינם (של הברכות בכלל ופסוקי מלכיות בפרט) הוא כמארז"ל² אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, אמנם³ בפסוק שמע ישראל יש דיעות בגמרא⁴ אם הוא ענינו מלכות, אך לפי המסקנא קיימא לן שגם פסוק זה ענינו מלכות, והוא בכלל הפסוקי מלכיות, ויתירה מזה, שהוא הפסוק העשירי שבו מסיימים פסוקי מלכיות, והיינו שהוא העיקר דפסוקי מלכיות. וצריך להבין למה בפסוק זה דוקא יש שקו"ט אם הוא בכלל פסוקי מלכיות, והמסקנא הוא שהוא העיקר. גם צריך להבין⁵ מ"ש בפסוק זה הוי' אחד, ולא הוי' יחיד, הרי יחיד הוא למעלה מאחד, דביחיד אין סברא וס"ד כלל על הפירוד, משא"כ באחד יש סברא וס"ד על פירוד, ומ"מ הוא אחד, והיינו שאחד ענינו המשכת האחדות בנפרדים, וכיון שיחיד הוא למעלה מאחד, למה נאמר הוי' אחד דוקא. וגם צריך להבין מה שאמרו בגמרא⁶ כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו, והאריכות הוא בהדלי"ת, מהו ענין האריכות באחד, ובהדלי"ת דוקא.

(ב) **ולהבין** זה יש להקדים תחילה מ"ש בזהר⁷ שתכלית הכוונה דכללות הבריאה הוא בגין דישתמודעון ל⁸, שתהי' הידיעה באלקות, והיינו, דאף שלכאורה אינו מובן איך שייך שיהי' אצל נבראים ענין של ידיעה בהמציאות שלמעלה⁸, מ"מ, כן איתא בזהר שכוונת הבריאה הוא בגין דישתמודעון ל⁹.

והענין בזה, דהנה, כללות הענין דידיעה באלקות אצל הנבראים הוא בספירת המלכות בלבד, ולא בשאר הספירות, והיינו לפי שספירת

וראה גם ד"ה הנ"ל תש"כ (סה"מ תש"כ ע' 1 ואילך).

(1) ואתחנן ו, ד.

(2) ר"ה טז, א. לד, ב.

(3) ראה המשך וככה תרל"ז סוף פרק פ (ע' ק).

(4) ח"ב מב, ב.

(5) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות

(4) שם לב, ב.

ח"ב ס"ע תשלט. וראה תו"ח ויקהל תרב, ב ואילך (בהוצאה החדשה — תד, א ואילך).

(5) בכל הבא לקמן — ראה ד"ה שמע ישראל אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' קסו ואילך).

המלכות היא בחי' התפשטות הארה בלבד, שלכן התהוות הנבראים היא מספירת המלכות דוקא, דמצד שאר הספירות אין נתינת מקום להתהוות, כי אם מצד ספירת המלכות דוקא. וכן הוא בכללות ההשתלשלות, שכללות ההשתלשלות הוא מבחי' מלכות דא"ס, ועד שגם העולמות אצילות בריאה יצירה ועשי' הם מבחי' מלכות דא"ס, דמלכות דא"ס נעשה כתר ועתיק לא"ק, ומלכות דא"ק נעשה כתר לאצי"ג, וע"י העשר ספירות דאצילות הנה מלכות דאצילות נעשית כתר ועתיק לבי"ע¹⁰. ולהיות שהתהוות היא מספירת המלכות דוקא, לכן שייך ענין הידיעה בספירה זו, להיותה שייכת לנבראים, שזהו שספירת המלכות נקראת בשם שכינה, על שם ששוכנת ומתלבשת בתחתונים¹¹. ולכן הנה מקום הידיעה באלקות הוא בג"ע, שבו מאיר מלכות דבריאה או מלכות דיצירה.

אמנם בספירת המלכות גופא, הנה בכדי שיהי' ממנה ענין ההתהוות, הרי זה ע"י לבוש דוקא, כמ"ש¹² הוי' מלך גאות לבש, והיינו, דעם היות ספירת המלכות שייכת להתהוות, שזהו ההפרש בין שאר הספירות לספירת המלכות, דשאר הספירות אינם שייכים להתהוות ורק ספירת המלכות שייכת להתהוות (כנ"ל), מ"מ, בכדי שתהי' התהוות הנבראים מספירת המלכות הרי זה ע"י לבוש דוקא. וטעם הדבר הוא, לפי שבספירת המלכות יש ב' מדריגות, פנימיות המלכות וחיצוניות המלכות, שכן הוא בכל הבחינות שבה, עד לבחי' מלכות דא"ס, שיש בה הפנימיות והחיצוניות. ויובן זה ממה שאנו רואים בכח המלוכה שבנפש האדם למטה שיש בזה ב' בחינות, בחי' הא' היא התנשאות שמצד הזולת, ובמלך הו"ע ההתנשאות שמצד העם, ובחי' הב' היא התנשאות שמצד עצמו. והיינו, שההתנשאות שמצד העם היא בחי' בהמלך שהעם הוא בערך אליו ותופס מקום להתנשאות עליו עכ"פ, וההתנשאות שמצד עצמו הוא בחי' בהמלך שאין העם בערך כלל אפילו להתנשאות עליהם, להיותו מובדל מהם לגמרי, והיינו לפי שעצם הנפש הוא מרומם ומנושא מן הכחות, ומצד זה ישנו הענין דהתנשאות עצמי שבבחי' המלכות. וכמו"כ יובן בספירת המלכות למעלה, שבחי' פנימיות המלכות היא בהבדלה לגמרי, והו"ע המלך המרומם לבדו¹³. ולכן, בכדי שיהי' ענין ההתהוות

(9) ראה עץ חיים שער ג (שער סדר
11) ראה תניא פמ"א (נז, ב). ורפנ"ב.
ובכ"מ.

(10) ראה שם שער מב (שער דרושי

(12) תהלים צג, א.

(13) ברכת יוצר.

(9) ראה עץ חיים שער ג (שער סדר
ובכ"מ.

(10) ראה שם שער מב (שער דרושי

אבי"ע) פ"ב.

מספירת המלכות הרי זה ע"י הלבוש דוקא, דענין הלבוש הו"ע הצמצום עד צמצום הראשון שהוא בבחי' סילוק לגמרי, ודוקא עי"ז אפשר להיות ענין ההתהוות. ועוד זאת, שגם קודם הצמצום ישנו ענין הלבוש, והו"ע מחשבה הקדומה דאנא אמלך¹⁴, כי מחשבה היא לבוש, וכמו אותיות המחשבה שהם מלבישים מעלימים ומסתירים על האור, שלכן הנה אותיות המחשבה הם בספירת הבינה דוקא, שבינה מעלמת על עצם נקודת החכמה. וזהו שדוקא ע"י הלבוש, שהו"ע מחשבה הקדומה דאנא אמלך וענין הצמצום, נעשה ענין ההתהוות מספירת המלכות.

ג) **והנה** אף שההתהוות היא ע"י מחשבה הקדומה וע"י הצמצום, ודוקא צמצום הראשון שהוא בבחי' סילוק, מ"מ, הנה גם אחרי הצמצום יש בזה ב' מיני המשכות, מחשבה כללית ומחשבה פרטית, דמחשבה כללית כוללת כללות סדר ההשתלשלות כאחד, ומחשבה פרטית היא ההמשכה בפרטיות לכל העולמות, אצילות בריאה כו' עד עולם העשי'. והנה, ב' מחשבות הנ"ל אינם נפרדים זמ"ז (צוויי באַזונדערע מחשבות), אלא שגם במחשבה הכללית ישנם כל הפרטים שבמחשבה הפרטית, אלא שבמחשבה הכללית הכל הוא בהתכללות ואינו בפירוט, ובמחשבה הפרטית באים כל הענינים בפירוט, אבל גם בהמחשבה כללית ישנם כל הפרטים אלא שהם בהעלם. ויובן זה ממה שאנו רואים באדם למטה שמתעורר ברצון לבנות בית¹⁵, שהתעוררות זו היא ברצון כללי שבא מצד הכוונה הפנימית והתענוג שיש לו בהבית, שמצד זה מתעורר ברצון כללי לבנות בית, והסדר הוא שבתחילה הוא בא במחשבה כללית, היינו, שאינו חושב עדיין אודות פרטי הבנין, החדרים ושאר הפרטים, ואח"כ בא במחשבה פרטית שחושב כל פרטי הבנין, ודוקא כאשר נשלמים כל הפרטים אזי נשלם התענוג והכוונה הפנימית, אבל אם יחסר פרט אחד לא יהי' התענוג בזה. ומזה מוכרח שגם בהרצון כללי ישנם כל הפרטים, דמאחר שהרצון כללי בא מצד התענוג והכוונה הפנימית, והתענוג והכוונה הפנימית נשלמים ע"י כל הפרטים דוקא, עכצ"ל שברצון הכללי משוערים כל הפרטים שיאמר אח"כ להאומן לבנות הבנין, אלא ששם הם בהעלם עדיין. וכמו"כ יובן למעלה שכל הפרטים ישנם גם במחשבה הכללית, ולמעלה יותר, במחשבה הקדומה דאנא אמלך,

14) אד"ר — הובא בסהמ"צ להצ"צ קע, ראה שער היחוד לאדמו"ר האמצעי
 ב. וראה לקו"ת נשא כא, ד. נצבים נא, ב. פט"ו.
 ובכ"מ.

והו"ע דשיער בעצמו בכח כל מה שיהי' אח"כ בפועל¹⁶, אלא ששם הוא בכללות ובהעלם עדיין.

ד) **ועפ"ז** יובן מ"ש בזהר שכוונת בריאת העולמות היא בגין דישתמודעון ל', דאף שענין הידיעה מצד עצמה הוא רק בספירת המלכות, מ"מ, כיון שכל הפרטים ישנם בהתכללות גם למעלה יותר, לכן ישנה גם הידיעה למעלה יותר. וכדאיתא בפרדס¹⁷ בענין ע"ס, דכך שיעור חכמתו ית' שע"י הע"ס יהי' גילוי אלקות בעולמות, דבכדי שיהי' גילוי אוא"ס בעולמות הוא ע"י העלם וריחוק כו', ושיערה חכמתו ית' שע"י הריחוק דע"ס יהי' הגילוי בעולמות, וכמו האצלת ספירת החכמה ומה שנאצלה באופן כזה דוקא, שע"י יהי' ההעלם והריחוק במדה כזו (אויף אַזוי פיל בריחוק), הרי זה בכדי שיהי' הידיעה למטה, וכמו"כ הוא גם בהאצלת ספירת הבינה ושאר הספירות. וטעם הדבר הוא לפי שגם בספירת החכמה משוער כבר כל הענינים שיהיו למטה, והיינו לפי שהכוונה היא המטה דוקא, ולכן משוער המטה גם בחכמה דאצילות. וכמו"כ יובן בענין הידיעה באלקות, דאף שהידיעה מצד עצמה היא רק בספירת המלכות, ולמעלה יותר עד עליית הרצון, מ"מ, להיות שענין זה נמצא בהתכללות גם למעלה יותר, לכן גם הידיעה היא למעלה יותר¹⁸, ועד להידיעה בהעצמות.

ה) **ולהבין** זה בפרטיות יותר יש להקדים מאמר הת"ז¹⁹ איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד, דכשם שקודם הצמצום ישנו הענין דהוא ושמ²⁰, הוא היינו העצם ושמ²⁰, הוא היינו העצם ושמ²⁰, כמו כן לאחר הצמצום ישנו הענין דאיהו וחיוהי, איהו הוא העצם כמו שנמצא אחרי הצמצום, וחיוהי הוא מקור האורות, שהאורות הוא דבר שחוץ העצמות, וגרמוהי הוא האורות המתלבשים בהכלים. והנה, העבודה והעלאת מ"ן שמצד האורות מגעת רק בבחי' האורות והגילויים, והיינו, שאף שמגעת בעילוי אחר עילוי, מ"מ, הרי זה בבחי' האורות והגילויים בלבד, ולא בהעצם. אך העבודה והעלאת מ"ן שמצד גרמוהי, היינו מצד האורות המתלבשים

16) ראה שער היחוד פרק י ואילך. האין ערוך דספירת המלכות לגבי המדרגה ובכ"מ. שבה היא כלולה למעלה.

17) ראה פרדס שער ב (שער טעם האצילות) פ"ו. שער ד (שער עצמות וכלים)

פ"י. המשך תער"ב ח"א ס"ע פא ואילך.

18) ראה תו"א וירא יד, א. לקו"ת ואתחנן

18) בזכרון אחדים: והיינו, ע"י שידוע

ב, ג.

19) בהקדמה (ג, ב).

20) פרקי דר"א פ"ג.

בהכלים ומצד הכלים עצמם, הרי זה מגיע בהעצם ממש. ויובן זה ממה שאנו רואים למטה בהשפעת השכל שהרב משפיע לתלמידו, שיש לו רצון בההשפעה, ובפרט אם כבר השפיע לו פעם אחת שאז רוצה ביותר להשפיע לו עוד, משום רוחו דשביק בגוי²², הנה הרצון להשפיע הוא מצד ענין ההשפעה בלבד. ויש לומר בדרך אפשר שזהו גם כפי האופן שהשפיע לו בפעם הראשונה, דכיון שסיבת הרצון להשפיע הוא לפי שרוחו שביק בגוי, לכן הרי זה כפי אופן שהשפיע לו. וכל זה הוא כמו שהוא מצד המשפיע עצמו. אמנם ע"י התלמיד, שמחכים את רבו²³, אזי מגיע למעלה יותר. ובזה גופא יש ב' אופנים. אופן הא' הוא שהתלמיד מכין את עצמו להיות כלי ראוי לקבל את ההשפעה, והיינו, שענין זה שהתלמיד מכין את עצמו להיות כלי, שעושה מדבר שאינו כלי להיות כלי (ער מאכט פון ניט כלי — אַ כלי), שזהו"ע של חידוש, הרי זה מעורר אצל הרב המשכה והשפעה חדשה. אמנם, אף שזוהי השפעה חדשה, מ"מ, הרי זה מבחי' אורות וגילויים בלבד. אך אופן הב' הוא שהתלמיד מקשה קושיות אל הרב, ומצד הקושיות והעלמות והסתרים צריך הרב למצוא עומק חדש בהשכל בכדי להסיר את הקושיות, הנה ענין זה מגיע למעלה יותר. והיינו, שאופן הא' הוא בדרך אור ישר, אך אופן הב' הוא בדרך אור חוזר שלמעלה לגמרי מאור ישר, ולכן עי"ז מגיע התלמיד בהמקור דאור חוזר ועד בהעצם ממש. וכמו"כ יובן למעלה שהעבודה שמצד הכלים מגעת למעלה יותר.

ויובן זה בעבודה, דעבודת נפש האלקית מצד עצמה אינה מגעת כי אם בבחי' אורות וגילויים בלבד, והיינו, דעם היות שגם ע"י עבודת הנשמה מצד עצמה נעשה תוספות אור, מ"מ, הרי זה רק באורות וגילויים בלבד. אך כאשר נה"א חושבת ומתבוננת בענינים השייכים לנה"ב ומסבירה אותם לנה"ב, והיינו, דעם היות נה"ב מצד עצמה באופן דרוח הבהמה היורדת למטה²⁴, מ"מ פועלת בו נה"א לא רק שלא יהי' בירידה, אלא שיהי' בעלי, שזהו"ע של חידוש, שעושה מדבר שאינו כלי להיות כלי, הנה ע"י חידוש זה מעורר הוא למעלה המשכה חדשה, והיינו, שע"י שנה"ב נעשה כלי, אזי הכלי הוא לא רק באופן שמקבל אור, אלא שממשיך אור חדש. אמנם, גם המשכת האור חדש היא מבחי' אורות וגילויים בלבד. אך כאשר נה"א פועל בנה"ב בחי' אתהפכא או אתכפא,

(23) ראה חגיגה יד, א.

(24) ע"פ קהלת ג, כא.

(22) ראה זח"ב צט, ב. עץ חיים שער לט

דרוש ז, ח.

והיינו, שעוד לפני שמסביר לו ואינו מבין עדיין, הרי הוא כופה אותו בקבלת עול, ועם היות נה"ב מעלים ומסתיר הרי הוא מהפכו מן הקצה אל הקצה, הנה עי"ז הוא מגיע בהעצם שלמעלה מאורות וגילויים. וטעם הדבר הוא, לפי שהכוונה היא בהמטה דוקא, ולכן ע"י העבודה בנה"ב מגיעים בהעצם.

ועפ"ז יובן מ"ש בזה שכוונת הבריאה הוא בגין דישתמודעון ל', והיינו, דעם היות שההתהוות היא מצד כי חפץ חסד²⁵, דטבע הטוב להטיב²⁶, מ"מ הרי יש בזה כוונה, והכוונה היא בגין דישתמודעון ל'. והיינו, דעם היות שענין הידיעה מצד עצמו שייך בספירת המלכות דוקא²⁷, וגם בדרגא נעלית יותר הרי זה רק עד בחי' עליית הרצון, כמ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁸ בשם השל"ה²⁹, מ"מ, להיות שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים³⁰, דענין הדירה הוא כמו בדירת האדם שעצם ומהות האדם דר בהדירה, וכמו"כ הוא למעלה שהכוונה בדירה בתחתונים הוא שיהי' התגלות העצמות³¹, הנה עי"ז גם הענין דבגין דישתמודעון ל' מגיע למעלה יותר, והיינו שהידיעה היא למעלה יותר עד להעצמות. וע"ד מ"ש בתניא³² דלית מחשבה תפיסא בי' כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתומ"צ כו'.

(ו) **ועפ"ז** יובן מ"ש שמע ישראל גו' הוי' אחד, דבפסוק זה יש דיעות שאינו בכלל פסוקי מלכיות, והמסקנא היא שגם פסוק זה הוא בכלל הפסוקי מלכיות, ואדרבה הוא העיקר. והענין בזה³³, דהנה, ענין המלכות הוא כמאמר³⁴ אין מלך בלא עם, עם דייקא, שהם נפרדים, ומ"מ יהיו בביטול, והו"ע הביטול דיחוו"ת. וכיון ששמע ישראל גו' הוי' אחד הוא יחו"ע, לכן יש דיעה שאין זה בכלל הפסוקי מלכיות. אמנם המסקנא היא שגם פסוק זה הוא בכלל הפסוקי מלכיות, לפי שגם יחו"ע

(30) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז.

דמדבר"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

(31) המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ.

(32) ספ"ד.

(33) ראה המשך וככה שם. וראה ד"ה

שמע ישראל תש"כ וד"ה תקעו תשכ"א

(סה"מ תש"כ ע' 1 ואילך. תשכ"א ע' 187

ואילך).

(34) בחי וישב לח, ל. ר"פ בלק. ועוד.

וראה תניא שעהיוה"א רפ"ז (פא, ב).

(25) מיכה ז, יח.

(26) ראה עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. תניא שעהיוה"א פ"ד.

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי — קונטרסים ע' ה. וש"נ.

(27) ראה גם המשך תרס"ו ע' ה ואילך.

סה"מ תש"ב ע' 30 ואילך.

(28) סה"מ שם ע' 31. וראה המשך תרס"ו

שם ע' ז.

(29) של"ה ד, א"ב.

הוא בשביל המטה, וכנ"ל שהכל הוא בשביל המטה דוקא. וזהו מלמעלה למטה. וכמו"כ מלמטה למעלה, כיון שהכוונה בביטול היש היא שממנו ועל ידו יגיעו סוכ"ס לביטול במציאות, ביטול בעצם, לכן גם פסוק זה הוא בכלל הפסוקי מלכיות. ויתירה מזה, שהוא הסיום והעיקר דפסוקי מלכיות, לפי שכל העבודה דיחוט אינה יכולה להיות כי אם ע"י הארת יחו"ע, כמבואר בקונטרס עץ החיים³⁵ בארוכה. וזהו ג"כ מ"ש אחד ולא יחיד, והאריכות הוא באחד דוקא, דאף שיחיד הוא למעלה מאחד, דיחיד הוא אחדות בעצם, ואחד הוא המשכת האחדות בנפרדים, מ"מ, צ"ל האריכות באחד דוקא, לפי שזוהי תכלית הכוונה שיהי' המשכת האחדות למטה, שזוהו"ע האריכות, היינו המשכת האחדות עד למטה מטה. וזהו ג"כ ב' הפירושים בשמע, דשמע הוא שם ע"י³⁶, ושם בגימטריא ב"ן ורפ"ח³⁷, רפ"ח ניצוצות דתוהו, ושמע הוא מלשון אסיפה וקיבוץ³⁸, היינו, שהניצוצות שהם נפרדים, צריך לאספם, לגלות ולהמשיך בהם בחי' האחדות, כי הכוונה היא בהמשכת האחדות למטה דוקא, וזהו עיקר ענין המלכות. והמשל בזה³⁹ ממלך למטה⁴⁰, דלב מלכים אין חקר⁴¹, וכאשר רוצים לבקשו דבר, הרי כל הענינים הם באין ערוך אליו, אמנם ע"י שמביאים לפניו דבר חידוש, וכמו צפור המדברת, הנה בזה דוקא מעוררים את המלך, והיינו, דעם היות שדיבור הצפור אינו בערך כלל לדיבור האדם, דדיבור האדם שמדבר בדיעה והשכל, משא"כ הצפור גם כשתדבר הרי זה רק מה שלמדוה לדבר (א' אויסגעלערנטער), וגם חיתוך הדיבור אינו כמו בהאדם, מ"מ, להיותו דבר חידוש, הרי בזה דוקא מעוררים את המלך. וכמו"כ יובן בענין המלוכה למעלה, דבמי נמלך בנשמותיהם של צדיקים⁴², שהם נמצאים למטה, ועל ידם דוקא נעשית שלימות הכוונה, וכמ"ש בתניא⁴³ שכוונת הבריאה אינה בשביל עולמות העליונים, אלא הכוונה היא בעוה"ז דוקא, ולכן הכוונה היא בנשמות שנמצאים למטה ולא במלאכים, דאף שגם במלאכים יש אהוי"ר וידיעה באלקות, ולא עוד אלא שעבודת הנשמות למטה אינה בערך כלל לעבודת המלאכים, דלבד זאת שעבודת הנשמות באה ביגיעה גדולה, הנה גם

להה"מ פג, א. פו, ד. צח, א. לקו"ת במדבר
 כ, א. שלח מח, ד. מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א
 ע' קצד. ח"ב ע' תלה. תקס"ה ח"ב ע' תתפת.
 אוה"ת במדבר ע' קו. דרמ"צ קכג, א. ועוד.
 (41) משלי כה, ג.
 (42) ב"ר פ"ח, ז. ועוד.
 (43) פל"ו.

(35) פרק ז.
 (36) ראה זח"ג רלו, ב (ברע"מ).
 (37) פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ט.
 (38) ראה שמואל"א טו, ד. כג, ח.
 (39) בהבא לקמן — ראה המשך וככה
 שם בריש הפרק (ע' קכח ואילך).
 (40) ראה לקו"א להה"מ ה, א. אר"ת

לאחרי היגיעה אין זה בערך לעבודת המלאכים, מ"מ, עבודת המלאכים אינה דבר חידוש, לפי שאינם נמצאים במקום הרע, דעם היות שבכריאה או ביצירה ישנו כבר רע⁴⁴, מ"מ, אין זה בערך כלל ולא באותה המהות של הרע שלמטה, ולכן עבודת המלאכים אינה דבר חידוש, ורק עבודת הנשמות למטה דוקא, שנמצאים במקום הרע, ועוד זאת שיש להם יצה"ר המסית ומדיח, הנה עבודתם היא דבר חידוש, ולכן הרי זה מגיע בהעצמות שלמעלה מהגבלות, ומשם היא ההמשכה ברוב טוב רוחני ורוב טוב גשמי, בכתובה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה לכל אחד ואחת.

